

EX LIBRIS BAJAMONTI
U SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI U SPLITU

EX LIBRIS BAJAMONTI AT THE UNIVERSITY LIBRARY OF SPLIT

Mihaela Kovačić
Sveučilišna knjižnica u Splitu
mihaela@svkst.hr

UDK / UDC 097:027.1 Bajamonti(497.5Split)"17"
Pregledni rad / Review
Primljeno / Received: 18. 3. 2005.

Sažetak

Splitska obitelj Bajamonti posjedovala je bogatu knjižnicu nastalu tijekom 18. stoljeća. Prve podatke o njoj donosi Julije Bajamonti pišući o njezinom stradanju u požaru 1787. godine. Do sada smo znali za nekoliko naslova iz ove knjižnice sačuvanih u fondu Knjižnice Arheološkog muzeja u Splitu. Pri obradi zbirke Rara u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, zamijećena su trideset dva naslova, u pedeset jednom svesku, s rukopisnim ekslibrisima Ivana Dominika i Jerolima Bajamontija te samo Bajamonti. U njima su zastupljene teme od gramatike, filozofije, književnosti klasične i talijanske, teologije, prirodnih znanosti, a najviše iz područja prava – crkvenog i građanskog. Osobito su brojna djela nje-mačkih i talijanskih autora smjera prirodnog prava. Izvornici su pisani na talijanskom i latinskom, a zastupljeni su i prijevodi djela s francuskog i latinskog na talijanski jezik. Tiskana su u Italiji, Njemačkoj, Švicarskoj i Francuskoj, u vremenskom rasponu od dvije *cinquecentine*, dvije *seicentine*, dvadeset pet *settecentina* i tek jedna iz prve polovice 19. stoljeća. Sedam djela Bajamontijevi su dobili od splitskog kanonika Mate Bogetića, dok je pet, iz obiteljske knjižnice, prešlo u *Gabinetto di lettura*, a potom s ostalima, u Sveučilišnu knjižnicu u Splitu.

Ključne riječi: knjižnice – povijest; knjižnice – obiteljske; Bajamonti, Ivan Dominik; Bajamonti, Julije; Bajamonti, Jerolim; Bajamonti, Antonio

Summary

The Bajamonti Family has been mentioned for the first time in Split Registry Books at the beginning of the 18th century as owners of a very rich library collection. The first data about the library had been recorded by Julio Bajamonti, registering that the big fire of 1787 had seriously damaged the collection. Until recently, the public has only been acquai-

inted with a few titles preserved by the Split Archeological Museum Library. Recent research of the Rara Collection in the University Library of Split resulted in the discovery of thirty-two titles collected in fifty-one volumes and in fact bearing the exlibris signatures of Ivan Dominik and Jerolim Bajamonti, or in some cases signed just Bajamonti. The titles cover the topics ranging from grammar, philosophy, classical and Italian literature, theology, natural sciences, as well as a vast collection of legal books – primarily focusing on the Church and Civil Law. There are also numerous works by German and Italian authors from the field of natural law. The originals had been written in Italian and Latin, although the collection also includes translations from French and Latin into Italian. The books had been printed in Italy, Germany, Switzerland and France, and are dating from the 16th century (two titles), the 17th century (two titles), the 18th century (25 titles), and only one dating from the first half of the 19th century. Seven works from the Bajamonti collection had been a gift from the Split ecclesiaste Mate Bogetić, while five titles from the family collection had been passed down to the Gabinetto di lettura collection, to be returned later along with the other titles to the University Library of Split.

Keywords: libraries – history; libraries – family; Bajamonti, Ivan Dominik; Bajamonti, Julije; Bajamonti, Jerolim; Bajamonti, Antonio

1 Pogled u literaturu i metodologija

Bogata povijest privatnih i obiteljskih knjižnica Splita seže do njegovih začeta, u 4. stoljeće. Gradila se više na osnovi arhivskih podataka i inventarnih popisa negoli na sačuvanim materijalnim ostacima, rukopisnim ili tiskanim. Posebno je broj privatnih knjižnica u gradu Splitu porastao u doba *settecenta*, kada se širenjem ideja prosvjetiteljstva tiska sve više knjiga. Jedna od njih bila je i knjižnica obitelji Bajamonti. Julije Bajamonti, jedan od najistaknutijih članova obitelji, u svojim pak rukopisnim djelima navodi knjižnice u kojima je vidio pojedina djela, ali nikada ne i vlastitu.¹ Spominje je prvi put tek u svom djelu *Memorie della città di Spalatro in Dalmazia*,² žaleći za nekim knjigama i rukopisima, koje pripisuju vlasništvu Marka Marulića, a izgorjeli su u požaru obiteljske kuće 1787. godine.

Mnogi znanstvenici bavili su se djelovanjem Julija Bajamontija i u svojim radovima iznose oprečne stavove o postojanju i sačuvanosti njegove knjižnice. Vrsni poznavatelj povijesti splitskog knjižničarstva Hrvoje Morović³ i Danica Božić-Bužančić⁴ smatraju kako je Julije Bajamonti, kao oduševljeni bibliofil, zasigurno imao svoju knjižnicu. Morović konstatira kako je najveći broj tih knjiga dospio u Knjižnicu Arheološkog muzeja u Splitu s njegovom rukopisnom ostavštinom što voditelj Muzejske knjižnice Arsen Duplančić opovrgava donošenjem

¹ Arhiv Julija Bajamontija. AMS, III/5a, 5b, 5c.

² Bajamonti, Julije. Zapisi o gradu Splitu / izbor, prijevod i komentar Duško Kečkemet. Split : Nakladni zavod "Marko Marulić", 1975., str. 139. (Biblioteka MM. Edicija Svjedočanstva ; 2)

³ Morović, Hrvoje. Povijest biblioteka u gradu Splitu : dio I. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1971. Str. 156.

⁴ Božić-Bužančić, Danica. Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću. Zagreb : Školska knjiga, 1982. Str. 149.

podatka o samo dvije knjige koje pripisuje vlasništvu Julija Bajamontija.⁵ Duško Kečkemet⁶ smatra kako je Julijeva knjižnica sasvim izgorjela u požaru obiteljske kuće 1787. i jedino što je od nje preostalo manji je broj djela, do danas još neidentificiranih, koja je Julije po povratku iz liječničke službe na Hvaru donio u Split. Ivan Milčetić,⁷ pak, na osnovi bogate korespondencije i osobnih bilježaka Julija Bajamontija, smatra da je podatke za svoj rad više crpio iz posuđene građe nego li iz vlastite knjižnice.

Neke od ovih nedoumica pokušat ćemo pojasniti uvidom u knjige Bajamontijevih sačuvane u zbirci Rara Sveučilišne knjižnice u Splitu (dalje SKS). Naime, pri obradi te zbirke, zamijetili smo da određeni broj djela nosi rukopisne ekslibrise članova obitelji Julija Bajamontija, najviše oca Ivana Dominika i brata Jerolima. To je nametnulo pretpostavku kako je ipak sačuvan dio obiteljske knjižnice, koju je od najranije mladosti koristio i iz nje crpio prve spoznaje Julije Bajamonti, a o kojoj kao cjelini do sada u literaturi nema spomena. Kako inventarne knjige zbirke Rara bilježe samo pojedine jedinice knjižne građe, a ne i njihovo porijeklo kao ni datum nabave, da bismo potvrdili gornju pretpostavku, prišli smo pojedinačnom pregledavanju ukupnog fonda tražeći rukopisne ekslibrise članova obitelji Bajamonti. Kao konačan rezultat, registrirana su 32 naslova u 51 sačuvanom svesku čije rukopisne ekslibrise pripisujemo Bajamontijevima. Od ta trideset dva naslova, najveći je broj onih tiskanih u Italiji (Venecija, Padova, Verona, Brescia, Torino), ali i Njemačkoj (Frankfurt, Leipzig), Švicarskoj (Coligny, Genève) i Francuskoj (Lyon). Dvadeset dvije knjige objavljene su na latinskom jeziku, osam na talijanskom jeziku, a dvije su prijevodi s latinskog i francuskog na talijanski jezik. Tiskane su u vremenskom rasponu od 16. stoljeća do prve polovice 19. stoljeća (dvije *cinquecentine*; četiri *seicentine*; dvadeset pet *settecentina* i jedna iz 1802.). Među njima tri su tiskane, dakle nabavljene, nakon požara 1787. godine. Pretpostavke da u požaru nije stradala cijela knjižnica potkrepljuje i brojna sačuvana Julijeva rukopisna ostavština datirana znatno prije 1787. godine, a koja se vjerojatno čuvala uz knjižnicu.

U tekstu koji slijedi pružit će se uvid u povijesne i društvene okolnosti koje su dovele do nastanka i nestanka obiteljske knjižnice Bajamontijevih te, na osnovi sačuvane knjižne građe, opisati načini nabave i njezin sadržaj.

⁵ Duplančić, Arsen. Ostavština Julija Bajamontija u Arheološkome muzeju u Splitu i prilozi za njegov životopis. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 72. Usporedimo li način i mjesto pisanja rukopisnih ekslibrisa *Bajamonti* iz Arheološkog muzeja u Splitu (AMS) s onima u fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu, vidljiva je velika sličnost te bi ih mogli pripisati koliko Juliju Bajamontiju toliko i obiteljskoj knjižnici Bajamontijevih.

⁶ Kečkemet, Duško. Život i djelo Julija Bajamontija. // Bajamonti, Julije. Zapisi o gradu Splitu. Split : Nakladni zavod "Marko Marulić", 1975. (Biblioteka MM. Edicija Svjedočanstva ; 2). Str. 26.

⁷ Milčetić, Ivan. Dr. Julije Bajamonti i njegova djela. // Rad JAZU : knj. 191. Zagreb : Knjižara JAZU, 1912. Str. 197, 227.

2 Obitelj Bajamonti u povijesnom i kulturnom okruženju Dalmacije i Splita settecenta

Početak osamnaestog stoljeća, kada se i javlja prvi spomen o obitelji Bajamonti, Dalmacija i Split dočekali su iscrpljeni brojnim i dugotrajnim mletačko-turskim ratovima, čiju je silovitost opjevao barokni pjesnik, Dubrovčanin Vladislav Menčetić. Uslijedilo je doba ekonomske i političke krize Mletačke Republike koja se odrazila i na njezinim posjedima u Dalmaciji. Iscrpljena *Serenissima* nije mogla slijediti susjedne zemlje koje su vodili vladari – pobornici ideja prosvjetiteljstva, poput carice Marije Terezije. Doba epidemija kuge, gladi i migracije stanovništva u mletačkoj Dalmaciji nakratko je smijenilo stabilnije vrijeme ekonomskog oporavka i trgovine s turskim zaleđem. Sedamdesetih godina 18. stoljeća na istočnu obalu Jadrana počeli su pristizati istaknuti europski putopisci i umjetnici poput A. Fortisa, F. von Erlacha, R. Adama, L. F. Cassasa i dr. S njima je u ove krajeve prodirao duh francuskih enciklopedista i ideje francuske revolucije. Novonastalo Napoleonovo carstvo zauvijek će 1797. godine izbrisati vladavinu Mletačke Republike u Dalmaciji i uvesti je s novim stoljećem u političke, društvene i kulturne mijene i integracije.

Kako u tim vremenima žive i djeluju Bajamontijevi? Iako matične knjige s početka 18. stoljeća bilježe rodonačelnika obitelji Julija Bajamontija (1680.-1716.), život i djelovanje mnogih članova obitelji, koja se ugasila s posljednjim muškim potomkom Antoniom Bajamontijem 1891. godine., ostali su do danas puni nepoznanica. No, znamo kako se Julijev sin, Ivan Dominik (Gian Domenico) Bajamonti (1711.-1782.), nakon doktorata obaju prava stečena u Padovi 1734., vraća u Split i ženi Elenom Capogrosso Kavanjin (1722.-1798.), unukom književnika Jerolima Kavanjina. Njihov najstariji sin, i zasigurno najpoznatiji, jest polihistor Julije Bajamonti (1744.-1800.), ali su i njegova braća Nikola (Nicolo) (1745.-1816.), Jerolim (Gerolimo) (1749.-1818.) i Karlo (Carlo) (1762.-1824.) bili zaslužni i veoma cijenjeni sudionici javnog i gospodarskog života u Splitu.

Nikola Bajamonti bio je član splitske Gospodarske akademije, vijećnik splitske općine u doba francuske uprave, a nakon 1814. član austrijske uprave.

Jerolim Bajamonti se nakon završenog studija prava na mletačkom Sveučilištu u Padovi vratio u Split gdje je imenovan predsjednikom Suda prve molbe, te predsjednikom Prizivnog suda u Dubrovniku. Bio je i predsjednik splitskoga Gospodarskog društva (*Pubblica Società Economica di Spalato*). Objavio je nekoliko djela iz teorijsko-literarnog, agrarno-političkog područja i prava te predavao pravne znanosti.

Karlo Bajamonti bio je kanonik crkve u Ninu.

Antonio Bajamonti (1822.-1891.), sin Josipa i unuk Jerolima Bajamontija, bio je đak splitskog sjemeništa kao i mnogi iz ove obitelji. U Padovi je 1841. upisao studij medicine, ali u životu se posvetio politici i komunalnim problemima rodnoga grada. Godine 1860.-1861. i 1862.-1882. bio je načelnik splitske općine.

U obiteljskoj kući Ivana Dominika Bajamontija, na splitskoj obali, u jugoistočnom dijelu Dioklecijanove palače (današnja Severova ulica), nalazila se knjižnica. Formirala se marom najmanje dviju generacija, gotovo punih stotinu

godina. Kao što je već spomenuto, knjižnica je stradala u požaru izazvanom udarom groma 13. kolovoza 1787.⁸

Što je, osim osobnih sklonosti, obitelj Bajamonti moglo potaknuti da u ondašnjim složenim političkim, društvenim i kulturnim prilikama stvara knjižnicu? Zasiurno intelektualna sredina Splita koja je još od doba splitskoga humanističkog kruga njegovala ljubav prema knjizi. Članovi obitelji Bajamonti u Splitu osamnaestoga stoljeća mogli su imati uvid i u knjižni fond mnogih privatnih, samostanskih i prvih javnih knjižnica. Spomenut ćemo tek neke od njih čiji je fond sačuvan do naših dana. Knjižnica obitelji Elene Capogrosso Kavanjin, supruge Ivana Dominika Bajamontija, bila je čuvena po vrijednosti i veličini.⁹ Trogirani Ivan Luka Garanjin (1722.-1783.), nadbiskup i bibliofil, bio je prijatelj braće Bajamonti. Kao đaci splitskoga sjemeništa mogli su koristiti knjižnicu sjemeništa i Paštrićevu knjižnicu (*Biblioteca Pastritia*), svečano otvorenu još 1706. godine, zaslugom Splićanina Ivana Paštrića (1636.-1708.) i nadbiskupa Stjepana Cosmija (1629.-1707.). To je bila prva javna knjižnica namijenjena crkvenim i svjetovnim osobama Splita i Dalmacije. U takvom okruženju sklonom knjizi kao širitelju napretka ni Bajamontijevi nisu bili izuzetak. Pri tome nisu gradili samo svoju knjižnicu, već su poticali i osnivanje knjižnica za šire krugove. Tako su u splitskom Gospodarskom društvu, osnovanom 1767. godine u duhu europskoga fiziokratskog pokreta, braća Julije, Jerolim i Nikola Bajamonti podržali Ivana Mollera (1734.-1783.) u osnivanju knjižnice Društva. Moller je, u jednoj sobi kuće na jugoistočnim padinama Marjana, "sabrao lijepu zbirku knjiga za stjecanje teoretskog i praktičnog znanja društvenih članova."¹⁰ Nažalost, i ta je knjižnica stradala u požaru. Knjižnicu i čitaonicu imao je i *Il Casino dei Nobili*, osnovan 1817., kao rezultat dugogodišnjeg zalaganja Julija Bajamontija.¹¹ Godine 1861. Antonio Bajamonti, ostajući vjeran bibliofilskoj tradiciji obitelji, osniva talijansko kulturno društvo *Gabinetto di lettura*, s ciljem podizanja razine kulture čitanja knjiga, časopisa i novina. Društvo je bilo smješteno u prizemlju i na prvom katu zgrade Teatro Bajamonti na splitskim Prokurativama.¹² Imalo je čitaonicu s knjižnicom kao posebnim odjelom, s velikim brojem rijetkih knjiga (3.500) i rukopisa. Prvi knjižničar, do 1863., bio je Ante Kuzmanić Diklić (1807.-1879.).

⁸ Iz pisama Julija Bajamontija, koji je od 1786.-1790. godine boravio u Hvaru kao liječnik, dade se zaključiti da su braća živjela zajedno. Pišući o posljedicama požara, kao nesretne okolnosti, navodi da su se brat Momolo (Jerolim!) i supruga (Chiara Bajamonti rođ. Tartaglia) oporavljali od bolesti, da je Nikola bio odsutan, a da dvadesetpetogodišnji Karlo nije uspio spasiti imovinu. Iz tih se pisama ne može zaključiti da je knjižnica izgorjela u cijelosti. Vidjeti: Arhiv Julija Bajamontija. AMS, poz. XII/A, str. 20. Vidjeti: Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 206, 207.

⁹ Početkom 18. stoljeća Nikola Capogrosso (1682.-1725.) oženio se Sabom, kćerkom Jerolima Kavanjina, pisca epske poeme *Bogatstvo i uboštvo*. Kako Jerolim Kavanjin nije imao muških nasljednika, imanje i dvorac s knjižnicom u Sutivanu pripali su Nikoli čiji su se nasljednici potpisivali prezimenom Capogrosso Cavagnini.

¹⁰ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 184.

¹¹ Morović, Hrvoje. Povijest biblioteka u gradu Splitu : dio I. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1971. Str. 177. Vidjeti i: Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 115.

¹² Škunca, Mirjana. Glazbeni život Splita u doba narodnog preporoda i u prijelaznim desetljećima (1860-1882-1918). Split : Književni krug, 1991. Str. 220.

3 Izgradnja fonda knjižnice Bajamontijevih

Kulturu čitanja, stečenu još u obiteljskom domu, Bajamontijevi su razvijali za vrijeme studija, njegovali kroz struku i obogaćivali kroz široko polje interesa. Fond njihove knjižnice izgrađivao se nasljeđivanjem, osobnom kupnjom ili preko nakladnika i predbilježbi. O novim su se knjigama informirali iz onodobnih znanstvenih časopisa s brojnim ocjenama novih tiskovina te iz pisama učenih domaćih i europskih prijatelja, kao što su A. Fortis, A. Querini, P. E. Canal, L. de la Landeau, M. Denis, M. Carnea-Stefaneo i mnogi drugi. Najčešće su ih nabavljali iz padovanskih i venecijanskih tiskara. Razloge intenzivne upućenosti braće Bajamonti na talijanske nakladnike ponajprije treba tražiti u činjenici da do 1783. godine u Dalmaciji, usprkos mnogim nastojanjima, nije bila razvijena niti tiskarska ni knjižarska djelatnost. Iako je u susjednoj Banskoj Hrvatskoj u 18. stoljeću tiskarstvo bilo razvijeno kroz djelovanje Hrvatske zemaljske tiskare i njenih *incliti regni Croatiae typographus* te kaptolske tiskare, veze s Dalmacijom pod mletačkom vlašću bile su slabe.¹³

U Padovi su od davnine brojni studenti iz Dalmacije, Istre, ali i unutrašnjosti Hrvatske studirali pravne znanosti, točnije civilno ili crkveno pravo, te medicinsku znanost. Tako su u tom gradu i Bajamontijevi stekli svoja zvanja, Ivan Dominik i Jerolim pravnik, a Julije liječnik. Na padovanskom sveučilištu upoznali su se s mnogim izdanjima, a kasnije nabavljali nova djela padovanskih profesora i drugih autora tiskana u Padovi. Tako se među knjigama Bajamontijevih sačuvanim u SKS-u nalazi pet djela tiskanih u Padovi.

Susjedna Venecija je i u 18. stoljeću ostala mjesto u kojem su mnogi naši znanstvenici i književnici objavljivali svoja djela. Braća Bajamonti su nakon završenih studija, po povratku u domovinu, održavali kontakte s venecijanskim tiskarima. Pratili su njihovu tiskarsku produkciju, pretplačivali se na mnoga izdanja te kod njih objavljivali svoja djela. Među sačuvanim knjigama Bajamontijevih nalazimo čak 19 naslova tiskanih u Veneciji. Veza Julija Bajamontija s venecijanskim nakladnikom, tiskarom i knjižarom Giacomom Stortiem dobro je poznata. Julije je Stortiu slao za tisak svoje rukopise, ali i od njega naručivao mnoga europska izdanja, npr., frankfurtsko izdanje Ovidijevih *Ars amandi*, u prijevodu Gaetana Vernicea,¹⁴ te novine, časopise i muzikalije.¹⁵

Novine i časopisi bili su važan element u formiranju obiteljske knjižnice Bajamontijevih, osobito znanstveni časopisi koji su braći Bajamonti služili kao izvor podataka o novim knjigama i putokaz za nabavu. Na mnoge časopise, poput *Giornale enciclopedico di Vicenza* i *Giornale di Pisa*, bili su i pretplačeni.¹⁶ U mle-

¹³ Klaić, Vjekoslav. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. Zagreb : Knjižara St. Kugli, 1922. Str. 19.

¹⁴ Radi se vjerojatno o Ovidijevom djelu *De arte amandi tradotto in ottava rima toscana* da ... Gaetano Vernice ... In Francfort, [17..]. Vidjeti: Duplančić, Arsen. Nav. dj., str. 21.

¹⁵ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 225.

¹⁶ Dadić, Žarko. Prilog poznavanju prirodnoznanstvenog rada Julija Bajamontija. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 148.

tačkim znanstvenim časopisima 18. stoljeća koji su objavljivali stručne radove iz područja gospodarstva, poljodjelstva, stočarstva i ribarstva, poput *Giornale d' Italia* i *Nuovo giornale d' Italia*, tijekom 1790.-1792. godine pisao je i splitski fiziokrat Jerolim Bajamonti.

Na osnovi podataka koji govore o zalaganju članova obitelji Bajamonti za osnivanje tiskara u dalmatinskim gradovima, može se pretpostaviti kako su u njihovoj knjižnici bila zastupljena i djela tiskana u hrvatskim tiskarama.

Svijest o potrebi djelovanja tiskara u zavičaju osobito je bila prisutna u Julija Bajamontija koji o tome piše svojim prijateljima u Dubrovnik, Zadar i Šibenik. Kada je 1783. godine u Dubrovniku, uz pomoć dubrovačkog senata, Carlo Antonio Occhi osnovao tiskaru, koju će nakon njegove smrti 1787. naslijediti Antonio Trevisan,¹⁷ podrška obitelji Bajamonti nije izostala. U Dubrovniku su članovi obitelji Bajamonti imali čvrste poslovne i prijateljske veze. Tu je Julije Bajamonti imao široki krug prijatelja, a njegov brat Jerolim bio je predsjednik Prizivnog suda. Godine 1783. u slavu postignuća prve tiskare u Dubrovniku i Dalmaciji, Julije je napisao tekst *La prima Stamperia in Dalmazia*.¹⁸ Pokušavajući u Dubrovniku tiskati neka svojja, kao i djela svojih predaka, prijatelju Mihu Sorkočeviću (Sorgu) (1739.-1796.) šalje rukopis, posvećen Ruđeru Boškoviću, koji će 1789. biti tiskan kao *Elegio del Padre Ruggero Giuseppe Boscovich*.¹⁹ Godine 1784. Jerolim Capogrosso šalje nećaku Juliju rukopis djeda Jerolima Kavanjina *Povijest Vandelska od štete bogatstva a koristi ubošiva ...* s namjerom da ga tiska u Dubrovniku. Julije rukopis predaje 1790. godine na ocjenu Mihu Sorkočeviću.²⁰ Propagirajući djelatnost dubrovačke tiskare ne samo u Splitu, već i u Trogiru, Šibeniku te Zadru, Julije traži predbrojnike za mnoga njena izdanja. Tako se 1789. raspituje kod prijatelja Mihe Sorkočevića o latinskom prijevodu Davidovih psalama dubrovačkog pjesnika i prevoditelja Đure Ferića Gvozdenice (1739.-1820.) kako bi razaslao proglas po Dalmaciji i prikupio što više pretplatnika. Ferićevo djelo tiskano je 1791. godine u Dubrovniku kod Andreje Trevisana pod naslovom *Paraphrasis psalorum poetica ... cui accedit altera in utriusque Testamenti Cantica cum annotationibus*, a posvećeno je zagrebačkom biskupu i meceni Maksimilijanu Vrhovcu (1752.-1827.).²¹ Godine 1792. Julije Bajamonti zanimao se za tiskanje hrvatske propovijedi Bernarda Zuzzeria (1683.-1762.) za koju je već bio sakupio nekoliko predbrojnika. Zuzzerievo djelo ti-

¹⁷ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. Str. 343.

¹⁸ Milčetić, Ivan. *Nav. dj.*, str. 119.

¹⁹ Isto, str. 167.

²⁰ Isto, str. 129. Rukopis će biti tiskan tek 1861. godine u Zagrebu.

²¹ Isto djelo tiskano je nekoliko godina kasnije, 1796., u Bansknoj Hrvatskoj, točnije u zagrebačkoj biskupskoj tiskari Antuna Novosela, šogora biskupa Maksimilijana Vrhovca, kojem je djelo i bilo posvećeno. Tiskara se nalazila 1794.-1824. godine u Vlaškoj ulici, a kupio ju je Vrhovac. Do sada nije dokumentirana veza Julija Bajamontija s tiskarima i knjižarima u Bansknoj Hrvatskoj. Vidjeti: Klaić, Vjekoslav. *Nav. dj.*, str. 23.

skano je godinu dana kasnije, kod Andree Trevisana, pod naslovom *Besjede duhovne ... recene prid skupscinom dobre smaerti u zaerkvi S. Ignazia u Dubrovniku*.²²

Julije Bajamonti pokazivao je razumijevanje i za razvoj tiskarstva u ostalim gradovima Dalmacije. Tako mu se prijatelj, nadbiskup Grgur Stratiko, žali 1783. godine kako je godinama uzalud nastojao osnovati tiskaru u Zadru koja bi unaprijedila književnost te hvali zasluge Dubrovčana za podignuće tiskare.²³ Nešto više od jednog desetljeća, nakon ovih Stratikovih tužbi, Bajamontijevi su mogli pratiti kako pred sam kraj mletačke vladavine u Dalmaciji, 1797., počinje djelovati prva tiskara u Zadru. Otvorio ju je Domenico Fracasso (druga pol. 18. st. – 19. st.). U početku je tiskao vladine proglase i naredbe, a od 1799. i knjige pravnog, upravnog, medicinskog, književnog te vjerskog sadržaja, na hrvatskom i talijanskom jeziku. Kako je zarada bila slaba, a podrška austrijskih vlasti izostala, Fracasso je tiskaru 1803. prodao Antoniju Luigiju Battari, čime otpočinje renesansa zadarskog tiskarstva.²⁴ Iz Šibenika, 1784. godine, patricij Franjo Draganić Vrančić²⁵ (1711.-?), padovanski student i doktor obaju prava, piše Juliju Bajamontiju o pozivu Carla Antonija Occhija na pretplatu za ilirske pjesme, ali se žali kako mu “čitanje ilirskih djela zadaje mnogo muke”. Moli Bajamontija da se zauzme kod Occhija za tiskanje nekih važnih isprava koje posjeduje a “koje služe na čast njegovu narodu, te sazna ... koliko traži za tiskanje po arku na dobru papiru, a da sam dobije 50 istisaka”,²⁶ jer počeci tiskarske djelatnosti u Šibeniku javit će se tek jedno stoljeće kasnije, 1870. godine.

Iako nemamo izravnih dokaza kako su Bajamontijevi poticali osnivanje tiskare u Splitu, jedan takav pokušaj zabilježen je 1786. godine, u vrijeme kada je Julije Bajamonti službovao na Hvaru kao liječnik. Te godine se u službenim knjigama dubrovačkog notarijata spominje pokušaj Carla Antonija Occhija da u Splitu osnuje tiskaru, vjerojatno želeći popraviti financijsko poslovanje dubrovačke tiskare. Occhi je te godine angažirao svoga zastupnika, sunarodnjaka Gaetana Pierinija, s ciljem da na području od Splita, Trogira, Šibenika i Zadra do Rijeke, Bakra i Senja uspostavi knjižarsku mrežu koja bi skupljala preplate i prodavala knjige. Namjeravao je tražiti i autore koji bi bili voljni tiskati svoje radove u Occhijevoj tiskari. U Splitu je Gaetano Pierini posjetio Nikolu Grisogona (1742.-1824.), učenog advokata i istaknutog člana splitskoga Gospodarskog društva, te nadbiskupa Lelija Cipika (1721.-1807.), pokušavajući s njima dogovoriti otvaranje tiskare, ali bez uspjeha.²⁷ Tek 1808. go-

²² Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 222.

²³ Isto, str. 248.

²⁴ Hrvatski biografski leksikon : sv. 4 : E-Gm. Zagreb : Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, 1998. Str. 347, 348.

²⁵ Frane Draganić oženio je 1737. godine kćer Antuna Vrančića. Prema prethodnom ugovoru on i njegovi nasljednici pišu se Draganić Vrančić. Članovi obitelji Draganić Vrančić prijateljevali su s Albertom Fortisom koji je Frani Draganiću Vrančiću posvetio izdanje putopisa Antuna Vrančića iz 1553. godine *Iter Buda Hadrianopolim*, objavljeno u djelu *Viaggio in Dalmazia*, Venezia, 1774.

²⁶ Arhiv Julija Bajamontija. AMS, poz. XII/B-45. Vidjeti: Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 230.

²⁷ Muljačić, Žarko. Pokušaj osnivanja tiskare u Splitu 1786. godine. // Slobodna Dalmacija 16, 4065(15. ožujka 1958), 3.

dine, u vrijeme francuske uprave, zadarski tiskar Giovanni Demarchi (1781.-1838.) skuplja novčane priloge Splitskana i osniva prvu splitsku tiskaru 1812. godine.²⁸

Pokušaj rekonstrukcije načina nabave knjižne građe Bajamontijevih, nametnuo je pitanja o omjeru kupljenih, darovanih, naslijeđenih ili posuđenih knjiga. Iako taj podatak nije moguće točno utvrditi, izvjesno je kako u sačuvanom fondu imamo najviše djela tiskanih pedesetih godina 18. stoljeća, čak sedam. Ujedno je ta građa i najraznovrsnije tiskarske provenijencije, od Italije, Švicarske do Njemačke. Prema saznanjima mnogih povjesničara, obitelj Bajamonti ekonomski je oslabila krajem 18. stoljeća, što se odrazilo i u smanjenoj kupnji knjiga. Tako, primjerice, Ivan Milčetić, biograf Julija Bajamontija, pregledavajući njegovu bogatu rukopisnu ostavštinu, zamjećuje kako Julije štedi papir pišući na čistoj strani primljenih pisama, a njegove brojne bilješke iz knjiga komentira: “Neizrečna marljivost! Čini se, da u Bajamonta ne bješe dosta novaca, kada ovoliko prepisivaše iz štampanih knjiga!”²⁹ I Julije Bajamonti, pak, 1787. godine piše kako “naša obitelj ne obiluje cekinima kao negda”.³⁰ Štoviše, 1796. godine Julije Bajamonti molio je venecijanskog knjižara Giacoma Stortija da mu pošalje na ogled nova djela tiskana na talijanskom, latinskom, francuskom i njemačkom jeziku, koja bi brzo vratio, a s namjerom da napiše o njima prikaz u nekom od talijanskih znanstvenih časopisa.³¹ Tako je možda kod Bajamontijevih omjer stečenih informacija bio nesrazmjeran broju kupljenih knjiga.

4 *Ekslibrisi*

Iako nije izvjesno da su sve knjige iz knjižnice Bajamontijevih nužno imale oznaku pripadnosti, za njihovu identifikaciju u zbirci Rara Sveučilišne knjižnice u Splitu poslužili smo se rukopisnim ekslibrisima članova obitelji Bajamonti. Nalaze se gotovo uvijek pri vrhu poleđine prednje korice ili predlista, a rijetko i na naslovnici, a javljaju se u različitim oblicima:

- *Gio.Domenico Bajamonti, Giovandom.co Bajamonti, Ex libris Io. Domini Bajamonti* (tj. Gian Domenico Bajamonti),
- *Giro. Bajamonti, Girol.o Bajamonti, Gir.o Bajamonti, Girolamo Bajamonti Spalati, Hyeronimi Bajamonti, Hieronymi Bajamonti* (tj. Girolamo Bajamonti),
- Bajamonti i
- *Dai Libri dei fratelli Bajamonti*.³²

²⁸ Baras, Frano. Dva dokumenta o prvoj splitskoj tiskari. // *Kulturna baština* 5, 7/8(1978), 84.

²⁹ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 196, 197.

³⁰ Arhiv Julija Bajamontija. AMS, poz. XII/A, str. 21.

³¹ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 226.

³² *Zapis Dai Libri dei fratelli Bajamonti* nalazi se na knjizi M. A. Pellegrinia u fondu knjižnice Arheološkog muzeja u Splitu. Vidjeti: Duplančić, Arsen. Nav. dj., str. 72.

Ime Ivana Dominika Bajamontija susrećemo u tri rukopisna ekslibrisa talijanskog i latinskog oblika imena Gian Domenico.

O knjigama koje su pripadale osobno njegovu najstarijem sinu Juliju Bajamontiju do sada u fondu SKS-a nemamo podataka, a o knjigama i časopisima koje je mogao posjedovati, još više o onima koje je posuđivao, čitao i iz kojih je bilježio podatke za svoj rad, nalazimo u njegovoj pisanoj ostavštini.³³ Najviše podataka o tome nalazimo u bibliografijama koje je ostavio u rukopisu, u dvije bilježnice s 2.500 bibliografskih jedinica naslova časopisa i knjiga, s područja politike, starina, povijesti, filozofije, ratarstva, ribarstva, trgovine, medicine, veterinarstva, prirodnih znanosti, glazbe, umjetnosti, i pjesništva. Pri tome bilježi i podatak gdje se te jedinice nalaze (knjižnica obitelji Capogrosso, Balio u Zadru; Samostan Male braće na Hvaru), odnosno izvor odakle je podatak preuzeo (*Giornale enciclopedico d' Italia*).³⁴

Među knjigama Bajamontijevih u fondu SKS-a, čak njih devetnaest pripada Jerolimu Bajamontiju. Talijanski oblik njegova imena Girolamo naveden je na knjigama u više varijantnih oblika: *Giro. Bajamonti*, *Girol.o Bajamonti*, *Gir.o Bajamonti*, *Girolamo Bajamonti Spalati*, te u latinskom obliku kao *Hieronimi Bajamonti*, *Hieronymi Bajamonti*. Od primjeraka s ekslibrisom *Hieronymi Bajamonti*, čak sedam ih sadrži i rukopisni ekslibris prijašnjeg vlasnika, splitskog kanonika Mate Bogetića (1676.-1763.): *Mattheii Boghetij Can.ci Sac. Theol.*³⁵ Kada su i kako ova djela, uglavnom crkvene i crkveno-pravne tematike, prešla u vlasništvo Jerolima Bajamontija za sada ne znamo.³⁶ Između njih, posebno ističemo djelo Giacoma Menochie *De arbitrariis iudicium quaestionibus et causis, centuriae sex* na kojem se, uz imena Mate Bogetića i Jerolima Bajamontija, bilježi i ime trećega vlasnika – Pietra Botturija.³⁷

Ekslibris *Bajamonti*, koji se nalazi na čak deset knjiga, ne možemo pripisati ni jednom članu obitelji ponoasob.

³³ Rukopisna ostavština Julija Bajamontija pohranjena je većim dijelom u Arheološkom muzeju u Splitu, ali i u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Arhivu Garagnin-Fanfogna u Trogiru, Muzeju grada Splita te u Znanstvenoj knjižnici Zadar.

³⁴ Posebna je vrijednost te bibliografije što nadopunjuje ili bilježi podatke kojih nema kod Giuseppea Valentinellija, Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Šime Ljubića. Julije Bajamonti pripremao je i enciklopedijski, glazbeni i kemijski rječnik. Vidjeti: Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 124-126.

³⁵ Bogetić je u Loretu, u Collegiumu Illyricumu, od 1693.-1699. učio humaniora, filozofiju i teologiju, a u Rimu položio doktorat iz filozofije i teologije. U Padovi je doktorirao građansko i crkveno pravo. Od 1710. godine do smrti obnašao je kanoničku službu u splitskom kaptolu, a u samom gradu razne crkvene, upravne i sudske službe. Sahranjen je u splitskoj katedrali. Vidjeti: Ostojčić, Ivan. *Metropolitanski kaptol u Splitu*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1975. Str. 230.

³⁶ Opširnije o tim djelima u poglavlju *Uvid u sadržaj Knjižnice Bajamonti*.

³⁷ Talijan Pietro Bottura (1779.-1861.), po završetku teoloških studija u biskupskom liceju-konviktu u Veroni dolazi u Split gdje od 1808. godine na biskupskom sjemeništu predaje matematiku i pravo. Od 1821. godine do smrti živio je i djelovao u Zadru kao profesor i upravitelj liceja, kanonik gradskog kaptola te upravitelj gimnazije u Zadru. Napisao je mnogobrojne rasprave o agrarnom pitanju u Dalmaciji, poeziji, filozofskim pitanjima i problemima logike.

Ekslibrise *Bajamonti* i *Girolamo Bajamonti* pronalazimo i u fondu knjižnice i čitaonice u *Gabinetto di lettura*. Radi se o 5 djela u 16 svezaka. Sadržaj tih djela bio je primjeren namjeni *Gabinetta*. To su jedan rječnik čuvenog Calepina, zbir djela Cicerona i Della Case, te oba djela domaćeg autora Nikole Bussotija. Stavljajući u drugi plan dobro poznati politički život Antonija Bajamontija, osnivača društva *Gabinetto di lettura*, pokušat ćemo navesti okvir za praćenje sudbine knjižnice obitelji iz koje je ponikao. Među donatorima *Gabinetta* posebno se ističe kanonik Petar Manger (1798.-1877.) koji je 1862. poklonio sa svojom knjižnicom i knjige naslijeđene od Franje Carrare, arheologa i učitelja Antonija Bajamontija.³⁸ Ostaje dvojba je li Franjo Carrara možda došao u posjed ne samo rukopisa već i tiskanih knjiga Bajamontijevih, koje su onda preko Petra Mangera došle do *Gabinetta* ili su one dar samoga utemeljitelja Antonija Bajamontija. Kako god bilo, danas možemo dokumentirano tvrditi da je pet naslova knjiga iz knjižnice Bajamontijevih prešlo u vlasništvo *Gabinetta di lettura*, a potom i Gradске biblioteke, danas Sveučilišne knjižnice u Splitu, koja je nakon Drugoga svjetskog rata naslijedila njegov fond.

5 Uvid u sadržaj knjižnice Bajamontijevih

Sačuvani dio knjižnice obitelji Bajamonti govori o pojedinačnim interesima njenih članova, ali i osnovnim, univerzalnim znanjima toga vremena.

Obrazovanje je, gotovo sve do francuske revolucije, uključivalo *septem artes liberales*.³⁹ U Cosmijevom splitskom sjemeništu, koje je pohađala većina članova obitelji Bajamonti, djelovale su četiri 'škole': gramatička, humanističko-retorička, filozofska i teološka. Tijekom 18. stoljeća uživale su glas najboljih škola u hrvatskim krajevima pod mletačkom vlašću, otvorene klericima i svjetovnim đacima⁴⁰ pa bismo mogli potvrditi da u osnovi ove knjige imaju upravo takav profil. Sadrže djela iz gramatike, klasične i talijanske književnosti, prirodnih znanosti i filozofije, teologije, građanskog i crkvenog prava. U daljnjem tekstu izložit ćemo ih tim redom.

5.1 Gramatika

U 'gramatičkoj školi' splitskog sjemeništa nastojalo se na dobrom svladavanju latinskog jezika kojim se tada govorilo i u školi. Učili su gramatička pravila i prevodili crkvene i svjetovne latinske pisce, najprije lakšim, a onda težim stilom.⁴¹

³⁸ Morović, Hrvoje. Nav. dj., str. 188.

³⁹ Pederin, Ivan. Intelektualna suvremenost u liku Julija Bajamontija. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 82.

⁴⁰ Kovačić, Slavko. Filozofski studij – licej u splitskom sjemeništu od 1817. do 1856. godine. // 290 godina klasične gimnazije u Splitu : 1700-1990. Split : Književni krug, 1990. Str. 111.

⁴¹ Vidović, Mile. Klasična gimnazija u splitskom sjemeništu 1700-1817. // 290 godina klasične gimnazije u Splitu : 1700-1990. Split : Književni krug, 1990. Str. 74.

Od gramatičkih priručnika u knjižnici Bajamontijevih našao se rječnik Ambrogia Calepina (1435.-1511.), talijanskog leksikografa i autora rječnika latinskog jezika, objavljenog prvi put 1502. godine pod nazivom *Dictionarium*. Ovaj je rječnik tijekom *cinquecenta* doživio mnoga proširenja i preradbe na osnovi čega je Egidio Forcellini (1688.-1768.) sastavio *Totius latinitatis lexicon*, tiskan 1772. godine. Naš primjerak tiskan je u Padovi kod Giovannija Manfrea 1758. pod naslovom *Septem linguarum Calepinus*. Prvi dio, od slova A do Ly, i drugi, od M do Zy, uvezani su u jedan svezak. U predgovoru ovog, osmog izdanja, Jacopo Faciolati (1682.-1769.) spominje kao jedno od značajnijih izdanja Calepinovog rječnika ono koje je uredio Paolo Manuzio. Vjerojatno se radi o izdanju iz 1542./1543. godine. Primjerak je pripadao Jerolimu Bajamontiju, a kasnije *Gabinettu di lettura*. Jerolim Bajamonti, dakle, posjedovao je rječnik autora čije je ime postalo sinonimom za *Septem linguarum calepinus*, *hoc est, lexicon latinum*.

Iz pisanih izvora saznajemo da je Julije Bajamonti posjedovao vrlo stara izdanja jedne latinske i jedne grčke gramatike, uvezana zajedno, koja je smatrao vlasništvom Marka Marulića.⁴² Taj je primjerak stradao u požaru obiteljske kuće.

5.2 Književnost – klasična

Jedna od dvije *cinquecentine* venecijansko je izdanje Eneje de Alarisa, objavljeno pod tiskarskim motom *Virtus Dei donum* 1573. To su *I commentari* Gaja Julija Cezara (100.-44. pr.n.e), koji sadrže opis galske ekspedicije u sedam knjiga i građanskog rata u tri knjige. Ovaj *Corpus Caesarianum* (*Comentarii de bello civili, Bellum Alexandrinum, Bellum Africanum, Bellum Hispaniense*) rimski političar Aulus Hirtius (1. st. pr.n.e) dopunio je osmom knjigom *Commentarii de bello Gallico*, a neki mu pripisuju i *Bellum Alexandrinum, Bellum Hispaniense*, djelo nepoznatog autora, izvještaj je o Cezarovu pohodu na Hispaniju. Kao prijevod s latinskog na *lingua toscana*, to je zasigurno najveće djelo talijanskog prevoditelja i pjesnika Francesca Baldellia (15—.-1587?). Prvo izdanje Baldellijeva prijevoda tiskano je u Veneciji 1554. godine kod Gabriela Giolita de Ferrarija⁴³ i posvećeno je kardinalu Ippolitu d' Este.⁴⁴ Tiskano je još 1557., 1570., 1571., 1572. i 1573. godine. Naše je izdanje opremljeno s pet drvoreza (*Ponte di Cesare per passar il Rheno, Varico città hoggi Viaron, Alessia, hoggi Lussev in Borgogna, Usselloduno, hoggi Cadenac, Massiglia, hoggi Marsiglia*), zemljopisnom kartom Francuske i Španjolske te bogatim iluminacijama uza svako poglavlje. Ovaj uzor kla-

⁴² Bajamonti, Julije. Nav. dj., str. 139.

⁴³ Poznata tiskarska i knjižarska obitelj Giolito de Ferrari djelovala je u Veneciji i još nekim talijanskim gradovima od 1483. do 1606. godine. Objavljivali su kvalitetna izdanja talijanskih pisaca, suvremenih i starijih, izdavali poznatu seriju *Collana degli storici greci e latini* – povijesna djela rimskih i grčkih klasika u talijanskom prijevodu, ali i novijih talijanskih povjesničara. Vidjeti: Stipčević, Aleksandar. Nav. dj., str. 325.

⁴⁴ *Dizionario biografico degli Italiani* : sv. 2. Roma : Istituto della enciclopedia italiana, 1960. Str. 452.

sičnog latiniteta, uz Baldellijev prijevod, obogaćen je vrijednim kazalima osoba, pojmovima i gradova.

Od sačuvanih djela klasične književnosti u posjedu Bajamontijevih moramo spomenuti i izdanje djela Marka Tulija Cicerona (106.-43. pr.n.e.), rimskog političara, pisca i govornika. Pod naslovom *Opera*, tiskano je u Padovi, kod Giovanni-ja Manfrea 1753. u devet svezaka. Ovo opsežno djelo preveo je s latinskog na francuski jezik i popratio komentarima *in usum serenissimi Delphini* francuski svećenik Pierre-Joseph Thoulier d'Olivet (1682.-1768.), gramatičar i prevodilac mnogih Ciceronovih djela. Talijansko izdanje, uz d'Olivetove, sadrži i komentare Jacopa Facciolatija (1682.-1769.), filologa i leksikografa, profesora teologije na sveučilištu u Padovi, te profesora i suradnika već spominjanog Egidija Forcellinija. Svi svesci na predlistu imaju rukopisni ekslibris *Bajamonti*, a u SKS su dospjeli s fondom društva *Gabinetto di lettura*. Nedostaje treći svezak.

5.3 Književnost – talijanska

Kako je školski program splitske sjemenišne gimnazije u 18. stoljeću predviđao i poznavanje svjetovne književnosti koja dobiva sve veće značenje, Juraj Tomić izdaje 1744. knjižicu s uputama za đake o sastavku pjesama u raznim pjesničkim oblicima od soneta i madrigala do kancone.⁴⁵ Od autora talijanske književnosti *cinquecenta*, Bajamontijevi su posjedovali *Opere* Giovanni-ja della Case (1503.-1556.) koji je prijateljevao s dubrovačkim biskupom Lodovicom Beccadellijem (1502.-1572.), s kojim je dijelio ljubav prema latinskim klasicima i crkvenoj karijeri. Bio je popularan i rado čitan u Splitu i dva stoljeća nakon smrti. Bajamontijevi su posjedovali drugo, prošireno i prerađeno izdanje Della Casinih djela u tri sveska, tiskana u Veneciji kod Angela Pasinellija, 1752. Prvi dio sadrži *Le Rime e Versi latini*, drugi *Le Lettere*, a treći *Le prose latine e toscane*. Treći svezak sadrži još i *Due orazioni ... per muovere i Veneziani a collegarsi col papa, col re di Francia, e con gli Svizzeri contro l' imperador Carlo V.* sa zasebnom naslovnicom tiskanom u Lyonu kod Bartolomea Martina. Govori nose pečat političke argumentacije i odjeknuli su među suvremenicima. Ukupno djelo potvrda je Della Casinog osjećaja za jezik i izraz.⁴⁶ Prvi svezak sadrži portret Della Case, u tehnici bakroreza, koji potpisuje Antonio Luciani.⁴⁷ Od talijanskog književnika i znanstvenika Francesca Saverija Quadrija (1695.-1756.) posjedujemo djelo *Della poesia italiana ... ne' quali prima si tratta appieno del verso ...*⁴⁸ koje je objavio pod pseudonimom Giuseppe Maria Andrucci. Primjerak u SKS-u tiskan je u Veneciji kod Cristofora Zane 1734.

⁴⁵ Vidović, Mile. Nav. dj., str. 74.

⁴⁶ Manacorda, Giuliano; Giuseppe Gangemi. Storia della letteratura italiana dal Cinquecento al Settecento. Roma : Tascabili Economici Newton, 1995. Str. 30.

⁴⁷ Grafike Antonia Luciania tiskali su istaknuti tiskari iz Padove, npr., Giovanni Manfre i Venecije, npr., Girolamo Albrizzi i Andrea Poletti.

⁴⁸ Ovo je djelo 1739.-1752. tiskano kao prošireno i prerađeno izdanje pod naslovom *Della storia e della ragione d' ogni poesia* u sedam svezaka.

godine, u dvije knjige. Djelo obrađuje pojmove poput madrigala, ditiramba, epigrama, epitafa, moteta, načina rimovanja četveraca i tercina s primjerima od Homera do Francesca Petrarce. Na poleđini prednje korice stoji zapis o herojsko-komičnom epu *Secchia rapita* talijanskoga pjesnika Alessandra Tassonija (1565.-1635.) kao svjedočanstvo da su Bajamontijevi poznavali i djela tog autora. Knjiga je prvotno pripadala Ivanu Dominiku Bajamontiju.

5.4 Prirodne znanosti

U nadbiskupskom sjemeništu u Splitu, od njegova utemeljenja 1700. godine, postojao je filozofski tečaj u kojem su se izučavale prirodne znanosti i filozofija. *Pravilnik* sjemeništa iz 1707. kaže: "Dragocjenije spoznaje o naravi neba, elementa i duše predavati više prema modernim nego po starim auktorima, jer su posljednjega stoljeća uspješno otkrivene brojne prirodne istine."⁴⁹ Osim osobne sklonosti koju je Julije Bajamonti pokazivao za prirodne znanosti, među njegovom rukopisnom ostavštinom u AMS-u, sačuvana su skripta braće koja svjedoče o visokoj razini nastave matematike u splitskome nadbiskupskom sjemeništu,⁵⁰ a djela navedena u njima ukazuju na autore koje su izučavali.

Iz knjižnice Bajamontijevih u fondu SKS-a, nalaze se dva djela talijanskog znanstvenika Fortunata da Bresciae (1701.-1754.), franjevca iz reda Male braće, autora značajnih znanstvenih radova iz područja fizike i matematike i pionira u korištenju mikroskopa. Prvo djelo *Elementa mathematica* Bajamontijevi su posjedovali u drugom izdanju, tiskanom dvije godine nakon Fortunatove smrti, točnije 1756. u Bresci, kod tiskara Giannmarie Rizzardia. Djelo je objavljeno u četiri sveska, od kojih su do nas došli samo prvi i drugi svezak, uvezani u jednu knjigu. Treći svezak *Geometriam solidorum continens* i četvrti *In quo sectionum conicarum, solidorum ex earum revolutione genitorum, ac figurarum isoperimetrarum symptomata demonstrantur, praecipuaque elementaris geometriae problemata resolventur*, SKS ne posjeduje. Drugo je sačuvano djelo Fortunata da Bresciae *Philosophia sensuum mechanica* ..., tiskano iste godine kao i prethodno, 1756., u Veneciji, u tiskari Remondini. Od *Physices generalis – De motu corporum gravium tam solidorum quam fluidorum* posjedujemo treći svezak *Physices generalis* koji govori o nebu i zvijezdama te četvrti svezak *Physices particularis* ... u kojem se razmatra *De corporibus elementaribus*. Izdanje je popraćeno tablicama i ilustracijama.⁵¹ Nizozemski fizičar Pieter van Musschenbroek (1692.-1761.), poznani i širitelj ideja Isaaca Newtona u Nizozemskoj, zastupljen je u knjižnici Bajamontijevih djelom *Introductio ad philosophiam naturalem*, prvi put objavljenim 1762. godine. Do nas je došao samo drugi svezak tiskan 1768. kao prvo talijansko izda-

⁴⁹ Ostojić, Ivan. Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700-1970). Split : Nadbiskupsko sjemenište, 1971. Str. 140.

⁵⁰ Dadić, Žarko. Nav. dj., str. 146.

⁵¹ U identifikaciji izdanja pomogli su podaci iz skupnog kataloga Istituto Centrale per il Catalogo Unico. Dostupno na: <http://opac.sbn.it>

nje *pluribus adnotationibus emendata aucta atque illustrata*, tiskano u Padovi kod Giovannia Manfrea. Pripadao je Jerolimu Bajamontiju.

5.5 Filozofija

Osamnaesto stoljeće, koje su mnogi nazivali *siècle philosophique*, zabilježilo je jak utjecaj filozofije u društvenom životu i politici. Obitelj Bajamonti dobro je poznavala ideje Diderota i francuskih enciklopedista. Kroz korespondenciju Julija Bajamontija sačuvano je svjedočanstvo o posudbi Voltaireovih djela od biskupa Stratika, a Rousseauovih od Mihe Sorkočevića. Često je i Alberto Fortis, pristaša ideja francuske revolucije i frankofil, kao upravitelj knjižnice u Bologni, slao svojim prijateljima u Dalmaciju knjige koje su cenzurirale državne vlasti.⁵² Među kasnijim filozofskim djelima u knjižnici Bajamontijevih našlo se djelo francuskog autora Jeana Peya (?-1797.) *Il filosofo*, tiskano u Veneciji kod Francesca Tosija, dvije godine nakon autorove smrti, 1799. Scipione Bonifacio preveo je djelo s francuskog na talijanski jezik te napisao predgovor o životu i djelu Jeana Peya, u kojem donosi vrijedan popis njegovih djela, tiskanih i rukopisnih, kao i ideje koje dijeli s autorom kao štovatelj J. J. Rousseaua.

5.6 Teologija

Djela s teološkom tematikom u knjižnici Bajamontijevih druga su po zastupljenosti. Naslovi odražavaju promjene u katoličkoj crkvi nastale još od Tridentinskog koncila (1545.-1563.). Tiskana su uglavnom u 18. stoljeću. Ugroženi autoritet i dogme katoličke crkve, pod utjecajem raznih ideja i društvenih pokreta prije i poslije francuske revolucije, rezultirao je odvajanjem crkve od države u većini europskih zemalja. Mnogi traže od crkve promjene i angažman u rješavanju društvenih problema. Zato ne čudi što je u rukopisnoj ostavštini Julija Bajamontija sačuvan prijepis Spomenice mletačkog gospodarskog vijeća iz 1783. godine u kojem se kaže "u sjemeništima se odgajaju mladići bez praktičnog znanja radi rop-skih običaja prema starim uredbama koje gotovo svagdje idu za tim, da odjele duhovnike od društva ... ovako odgojeni župnici nemaju ni pojma o gospodarstvu te ne mogu biti učitelji svojih župljana ...".⁵³ Shodno ovim tijekovima, u knjižnici Bajamontijevih nalazimo djela s odlukama Tridentinskog koncila pa do rasprava o gospodarstvu kapucina Nikole Bussotija.

Od mnogobrojnih teoloških djela autora Agostina Barbose (1590.-1649.), portugalskog teologa i specijaliste za crkveno pravo, ističu se tri primjerka koja su u posjedu Bajamontijevih, a prvotno kanonika Mate Bogetića. Djelo *De canonicis et dignitatibus aliisque beneficiariis cathedralium et collegiatorum ecclesiarum*, prvi put objavljeno 1632. godine, posjedovali su u izdanju venecijanskoga tiskara Natalea Feltrinija iz 1707. godine. Kod istoga tiskara, dvije godine kasnije, tiska-

⁵² Muljačić, Žarko. Zaboravljena obljetnica Fortisova boravka na našoj obali. // *Mogućnosti* 18, 2(1971), 232.

⁵³ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 182.

no je Barbosino djelo *Collectanea doctorum ... Concilii Tridentini*⁵⁴ privezano uz prethodno navedeno. Djelo *Pastoralis sollicitudinis siue De officio et potestate episcopi* posjedovao je Jerolim Bajamonti u lionskom izdanju Philippea i Pierrea Bordea, Laurenta Arnauda te Guilielma Barbiera iz 1665. godine, u tri dijela i dva sveska.

U knjižnici Bajamontijevih našla su se dva djela kapucina Nikole Busottija (1728.-1801.) poznatijeg kao Padre Fedele da Zara. Osim vjersko-crkvenih tema zanimao se i za gospodarsko-agrarna pitanja. Zajedno s braćom Bajamonti bio je član udruge *Società economica di Spalato*.⁵⁵ U radu *Notizie storiche concernenti l'illustre servo di Dio Padre Marco d' Aviano ...* tiskanom kod Simona Occhija u Veneciji 1798. u dva sveska, Busotti piše o životu kapucina Marca d' Aviana (1631.-1699.), propovjednika i jedne od najistaknutijih osobnosti u religioznom životu 17. stoljeća u vrijeme Kandijskog rata (1645.-1669.), kada je Mletačka Republika vodila bitku s Turskim carstvom za prevlast na Sredozemlju. Na predlistu ovog izdanja nalazi se grafika s likom Marca d' Aviana. Prema zapisu na poleđini omotne korice *Bajamonti il di primo aprile 1799. ... a po associazione alla stampa*, pretpostavljamo da su Bajamontijevi bili predbilježeni za ovo izdanje. Drugo Busottijevo djelo, iako s gospodarskom temom, prikazat ćemo u ovom odlomku kao ilustraciju težnje nekih crkvenih osoba da odgovore izazovu vremena. *Pezzi di riflessioni ed istruzioni dirette a fare che scorgasi alla presta e che si eviti in pratica l'uso ingiusto del denaro, e ciò che ordinariamente vien suggerito dal reo interesse* tiskano je u Veneciji kod Giacoma Zanardija 1802. godine. Oba Busottijeva djela nose samo oznaku *Bajamonti*, a kasnije su dospjela u *Gabinetto di lettura*. Od istaknutog propovjednika i teologa, francuskog dominikanca Vincenta Contensona (1641.-1674.), Jerolim Bajamonti posjedovao je djelo *Theologia mentis et cordis*. Ovo najsnažnije Contensonovo djelo prvi je put tiskano posthumno u Lyonu 1681., a Bajamontijev primjerak tiskan je u Torinu 1768./1769. kod Giacoma Giuseppea Avondoa troškom Guiberta i Orgeasa kao prvo izdanje, u dva sveska. Pitanje pobačaja i odnos prema fetusu aktualan je i u sedamnaestom stoljeću za vrijeme papa Siksta V. i Grgura XIV. Jerolim Bajamonti posjedovao je djelo Girolama Fiorentina (1602.-1678.) *De hominibus dubiis seu De abortiuis baptizandis pia prothesis*. Ovo djelo Fiorentini je prvi put objavio 1658. godine. Bajamontijev primjerak četvrto je, prošireno izdanje koje je uredio Deodato da Cuneo. Tiskano je u Veneciji kod Marcellina Piottoa 1760. godine. Fiorentini razlaže pojam *foetus animato et inanimato* prema crkvenom i građanskom pravu, od Aristotela do suvremenika, liječnika Paola Zacchia (1584.-1659.) koji je 1621. u djelu *Quaestiones medico- legales* problematizirao pojam *malpractice* i medicin-

⁵⁴ Iako primjerak nema sačuvane korice, na poleđini kojih se obično nalazi rukopisni ekslibris, pretpostavljamo da je i ovaj primjerak od Mate Bogetića prešao Jerolimu Bajamontiju.

⁵⁵ Nikolu Busottija i Julija Bajamontija vezivalo je gotovo desetogodišnje prijateljstvo. Štoviše, Bussotti je spjevao stihove u njegovu slavu, da bi prijateljstvo, nakon 1793., preraslo u otvoren sukob.

ske etike. Od crkvene literature Bajamontijevi su posjedovali i *Aureae decisiones* donesene od Svete stolice za pape Grgura XV. (1621.-1623.), zaštitnika našega Markantuna de Dominisa, osnivača kongregacije *De propaganda fide* i pobornika protureformacije u Austriji, Češkoj i Bavarskoj. *Aureae decisiones* tiskane su u Veneciji kod Giovannija Pietra Brigoncija 1667. godine, nakon smrti pape Grgura XV. Primjerak je pripadao Matiji Bogetiću, a zatim prešao u vlasništvo Jerolima Bajamontija. Mnoge obiteljske knjižnice u Dalmaciji još su do u 18. stoljeće imale u svom fondu razna izdanja odluka Tridentinskog koncila. Za povijest knjižničarstva značajan je zaključak koncila iz 1562.-1563. da se prvo izdanje *Index librorum prohibitorum*, Rim 1557., preradi i nadopuni. Jedno izdanje djela *Sacrosanctum Concilium Tridentinum cum citationibus ex utroque testamento iuris pontificii* ... tiskanog u Veneciji troškom Antonija Astolphija, iz 1786., posjedovao je i Jerolim Bajamonti.

5.7 Pravo

Složeni pravni život Dalmacije temeljen na rimskom, bizantskom, franačkom, starohrvatskom i hrvatsko-ugarskom pravu te crkvenom, recipiranom rimskom pravu u statutima primorskih gradova i komuna, te mletačkom, francuskom i austrijskom pravu oduvijek je bio vrelo interesa mnogih pravnih znalaca, pa tako i Jerolima Bajamontija. Njegovi komentari pravnopovijesnih događanja u Dalmaciji, tiskani ili u rukopisu, svjedoče o usvojenim osnovama prirodnog prava nadahnutim modernijim shvaćanjima koje donosi francuska revolucija.⁵⁶ Pravne knjige s njegovim rukopisnim ekslibrisom najbrojnije su među sačuvanim knjigama obitelji Bajamonti. Posjedovao je *Corpus iuris civilis* cara Justinijana, koji u pojam prirodnog prava unosi elemente kršćanskog učenja,⁵⁷ i druga djela kao *De jure belli ac pacis* nizozemskog pravnika Huga Grotiusa (1583.-1645.) koji je tim djelom postavio temelje školi prirodnog prava.

Njemačku pravnu misao Jerolim Bajamonti izučavao je kroz djela pripadnika škole prirodnog i racionalnog prava. Kao prvog, spomenut ćemo starijeg autora Samuela von Pufendorfa (1632.-1694.), pravnika, povjesničara i istaknutog pristalice škole prirodnog prava u Njemačkoj. Temeljeći pravne spoznaje na učenji-

⁵⁶ Cvitanić, Antun. Jedno školsko predavanje o prirodnom pravu Splićanina Jerolima Bajamontija. // Božić-Bužančić zbornik : zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić. Split : Povijesni arhiv u Splitu, 1996. (Građa i prilozi za povijest Dalmacije ; 12). Str. 655-682. Osim Jerolima Bajamontija, za pravnu znanost zanimao se i njegov svestrani brat Julije koji je izučavao rukopise hvarskog i splitskog statuta, poglavito u djelokrugu splitskoga Gospodarskog društva. Godine 1774. J. Bajamonti piše: "Sabratu bi valjalo iz domaćih statuta sve ustanove koje se odnose na upravu i na zaštitu gradskih i seoskih zanata." Vidjeti u: Bajamonti, Julije. *Prospetto di studi economici per la Dalmazia, esposto in una radunanza della Società economica di Spalatro il giorno 17. ottobre 1774.* // *Giornale d' Italia spettante alla scienza naturale ed all' arti.* Venezia : [s. n.], 1775. T. XI. Str. 233-248.

⁵⁷ Prirodno pravo je ono koje se primjenjuje u svih naroda jer je dano od Boga i nepromjenjivo, nasuprot pravu koje izgrađuju ljudi.

ma Thomasa Hobbesa i Huga Grotiusa, Pufendorf na pojmu prirodnog prava zasniiva cijeli sustav privatnog, državnog i međunarodnog prava. Jerolim Bajamonti posjedovao je njegovo djelo *De jure naturae et gentium*, prvi put tiskano 1672. godine u Lundu, za Pufendorfovog boravka u Švedskoj kao predavača pravnih znanosti 1668.-1677. godine. Pufendorfove pohvale u slavu švedskog kralja Karla XI. (1660.-1697.) našle su se i u ovom Bajamontijevom primjerku *ex officina Knochiana*, tiskanom 1759. uz moto *Spes non confundit*. Kao mjesta izdanja spominju se Frankfurt i Leipzig. Djelo se sastoji od osam knjiga podijeljenih u tri sveska. SKS ne posjeduje drugi svezak. Johann Nikolaus Hertius (1652.-1710.) i Jean Barbeyrac (1674.-1744.) popratili su djelo komentarima. Portret Samuela von Pufendorfa na frontespiciju izradio je Antonio Baratti tehnikom bakroreza. Drugi njemački pravnik, Johann Gottlieb Heineccius (1681.-1741.), pripadnik škole racionalnog prava, zastupa stav kako um može samostalno stvarati dobre pravne norme. Nekoliko godina nakon Heinecciusove smrti, 1744., objavljen je u Genèvi prvi od osam svezaka njegovih djela koja su izdali braća Cramer i Philibert pod naslovom *Operum ad universam iuris prudentiam, philosophiam et litteras humaniores pertinentium*. Prvi svezak sadrži u uvodnom dijelu ogleđ o životu i djelu Heinecciusa s popisom svih njegovih do tada tiskanih djela i epitafom Justusa Henninga Böhmera (1674.-1749.). Johann Matthias Gesner (1691.-1761.) popratio je djelo bilješkama. Uz *Elementa philosophiae rationalis et moralis, Elementa iuris naturae et gentium* ovo izdanje sadrži i *Antiquitatum Romanorum syntagma, Historia iuris civilis Romani et Germanici* te *Opusculorum variorum syloge I. - IV., Elementa iuris Germanici tum veteris tum hodierni, Commentarium ad legem Iuliam et Papiam Poppaeam*. Uz brojna kazala, pojedini svesci često donose i podatke o autorima pravnih djela i njihovim izdanjima tijekom stoljeća, od *Delineatio historiae iuris* Georga Beyera, zatim Corneliusa van Bynkershoek, Ezechiela Spanheima (1629.-1710.), Jacquesa Cujasa (1522.-1590.), Francoisa Boudoina (1520.-1573.), Guida Pancirolija (1523.-1599.) i mnogih drugih. U osmom svesku, tiskanom 1749. pod naslovom *Praelectiones academicae in Hug. Grotium De iure belli et pacis et in Sam. Pufendorffium De officio hominis et civis*, Heineccius tumači djelo osnivača škole prirodnog prava Huga Grotiusa i njegovog sljedbenika Samuela von Pufendorfa.

Od jansenista Jerolim Bajamonti čitao je djela Flamanca Bernarda Espena van Zegera (1646.-1728.), vrsnog poznavatelja kanonskog prava, svećenika i profesora u Louvainu. Posjedovao je njegovo temeljno djelo *Ius ecclesiasticum universum* ... objavljeno prvi put 1700. godine. Jerolimov primjerak tiskan je u Veneciji kod Giovannija Gattija 1781.-1782., u deset svezaka folio formata. Nažalost, do nas je došao samo prvi svezak s čije naslovnice čitamo da je na ovom izdanju radio Francuz Jean-Pierre Gibert (1660.-1736.), profesor kanonskog prava u Toulonu, Aixu i Parizu. Iako su Espenova djela citirali i najortodoksniji pisci s područja kanonskog prava, osobito papa Benedikt XIV. (1740.-1758.), ipak su mnoga njegova djela dospjela na Index.

Djela talijanskih pravnih mislilaca najbrojnija su skupina među sačuvanim knjigama Bajamontijevih. Obuhvaćaju teme od građanskog do crkvenog prava. Od Giovannia Battistae de Luce (1614.-1683.), pravnika i književnika u službi pape Inocenta XI. (1676.-1689.), Bajamontijevi su posjedovali djelo *Il dottor volgare ovvero il compendio di tutta la legge civile, canonica, feudale e municipale nelle cose piu ricevute in pratica*, u šest svezaka i petnaest knjiga, prvi put objavljeno 1673. godine. Primjerku SKS-a nedostaje prvi i četvrti svezak. Tiskano je u Coligny, Švicarska, 1755. troškom venecijanskog tiskara Modesta Fenza. Pravne termine poput dugotrajnog zakupa, skrbništva, dugovanja, vjerovnika, natječaja za vjerovnike, prijestupa, kazne, nasljedstvo i nasljednici te zakonski dio, De Luca donosi učenim, konkretnim i okretnim stilom, potkrepljuje primjerima iz prakse i približava suvremenima.

O širini pravne misli Jerolima Bajamontija svjedoči i djelo Gian Francesca Finettija *De principiis iuris naturae et gentium aduersus Hobbesium, Pufendorfium, Thomassium, Wolfium et alios*, u kojoj autor sagledava pojam prirodnog prava u katoličkoj doktrini, nasuprot razradi tog pojma kod protestantskih pravnih pisaca, koji su ga uzdigli iznad Boga i Božjeg prava u koncepciji Tome Akvinskoga, poljuljavši pozicije katoličke crkve. Djelo je posvećeno carici Mariji Tereziji čiji je portret na frontespiciju. Tiskano je u dva sveska i dvanaest knjiga kod Tommasa Bettinellija u Veneciji 1764. godine. Finetti navodi razmatranje pojma prirodnog prava od starih grčkih filozofa, poznatih rimskih pravnikâ do kršćanskih autora. Spominje i svoga sunarodnjaka, istaknutog pravnikâ i filozofa Giovannia Battista Vica (1668.-1744.) i njegovo djelo *Diritto universale*.⁵⁸ Izdanje se ističe izuzetnom kvalitetom papira i tiska, ali i bogatim iluminacijama te dvije grafike s prizorima iz Starog zavjeta (*Stvaranje životinja i čovjeka, Mojsije prima ploče Zakona na brdu Sinaju*) koje potpisuje talijanski slikar i grafičar Pietro Antonio Novelli (1729.-1804.), a izradio ih je Antonio Baratti (1724.-1787.).⁵⁹ Od talijanskih autora pravnih djela iz knjižnice Bajamontijevih spomenimo i Iacopa Menòchija (1532.-1607.), profesora na sveučilištima u Paviji, Mondovi i Padovi. Kao pravnik, Menòchio je uživao velik ugled. Bio je predstavnik škole praktičara o čemu svjedoči i njegovo djelo *De arbitrariis iudicium quaestionibus et causis, centuriae*

⁵⁸ Finetti će 1768. objelodaniti djelo *In difesa dell' autorità della Sacra Scrittura contro Giambattista Vico*. Vico, naime, smatra da je u Zakoniku dvanaest ploča izloženo primitivno pravo koje se razvija do univerzalnog i elastičnog prava *jus gentium*.

⁵⁹ Pietro Antonio Novelli naslikao je dvije oltarne pale za crkvu Dušica i Sv. Duha u Splitu, nekoliko desetljeća nakon izlaska iz tiska ovoga Finettijevog djela, što znači da su Bajamontijevi mogli u rodnom gradu upoznati i Novellijev slikarski rad. Prema njegovim djelima, brojne je grafike izradio Antonio Baratti, učenik Giuseppea Wagnera. Baratti je izradio preko 2.000 različitih knjižnih ilustracija, zemljopisnih karata, portreta, veduta i sl. za najpoznatije izdavače druge polovice *settecenta* od Venecije, Rima do Pariza. Suradnja Novellija i Barattija ogleda se i u djelu *Opere di Carlo Goldoni* tiskanom u Veneciji kod Pasqualia, 1760./1764. u 17 svezaka. Ime Antonia Barattija često susrećemo na ilustracijama u knjigama Bajamontijevih.

sex ... prvi put objavljeno 1569. Naš primjerak tiskan je stoljeće kasnije, 1671. u Torinu, kod Giuseppea Vernonija. Posebnost ovog primjerka je u tome što dokazuje kako su knjige tijekom vremena mijenjale vlasnike. Na koricama su ostala zabilježena imena Mate Bogetića, Jerolima Bajamontija i Pietra Botture! I Tobia Nònio (1528.-1570.), profesor građanskog prava na sveučilištu u Perugi od 1554., zastupljen je u knjižnici Bajamontijevih. Jedno od njegovih najznačajnijih djela, *Interpretationes in nonnullos Institutionum titulos*, prvi je put objavljeno 1566. *al segno della Fontana*, tiskom poznatoga venecijanskog tiskara Comina da Trinoa. Na izdanju je radio i Nòniov učenik, talijanski pravnik Fulvio Costantini. Upravo ovaj primjerak posjedovao je Ivan Dominik Bajamonti.

Ivan Dominik Bajamonti posjedovao je i primjerak djela učenika već spomenutog Menochija, Giulia Pacea (1550.-1635.), talijanskog pravnika, filologa i filozofa. U mnogim svojim djelima Pace je raspravljao o teoriji građanskog prava. Kao sljedbenik protestantske reformacije, predavao je na sveučilištima u Heidelbergu, Montpellieru te Padovi i Valenzi. SKS posjeduje njegovo djelo *Analysis institutionum imperialium* ... tiskano posthumno, u Padovi, kod Pietra Marije Frambotta 1672. Francesco Gaetano Parma autor je djela *Idea del cancelliere proposta a' Giovani Bennati ch' esercitar si vogliono nella cancellerie* ... tiskanog u Veroni 1786. kod nasljednika Merloa kao drugo, prošireno izdanje. Djelo je posvećeno Alvisu Mocenigu II. (*vice capitano di Verona*). SKS posjeduje samo prvi svezak u dva dijela, nekada u vlasništvu Jerolima Bajamontija. Uz teoretski dio sadrži i primjere iz pravne prakse.

Marco Antonio Pellegrini (1530.-1616.), profesor na sveučilištu u Padovi, autor je mnogih djela iz građanskog prava od kojih je Jerolim Bajamonti posjedovao djelo *Consilia sive responsa juris* ... tiskano u šest svezaka folio formata, u Veneciji kod Girolama Savionia 1727./1734. U fondu SKS-a čuva se treći, četvrti i šesti svezak. Drugo Pellegrinijevo djelo *Decisiones* ... tiskano je u Padovi kod Giuseppea Corone, 1713. brigom Alessandra Galvanija (1556.-1616.). Prvotno je pripadalo Mati Bogetiću, a zatim Jerolimu Bajamontiju.

Čvrsto izgrađeno juridičko uređenje katoličke crkve izraženo je u nizu djela stručnjaka za crkveno pravo sačuvanih u knjižnici Bajamontijevih. Spomenut ćemo neke od njih. Giovanni Chiericato (1633.-1717.), padovanski nadbiskup, autor je mnogih radova iz građanskog i crkvenog zakonodavstva čije je djelo *Decisiones sacramentales* objavljeno 1727. godine hvalio i papa Benedikt XIV. Chiericatovo djelo *Discordiae forenses de beneficiis atque pensionibus* tiskao je u Veneciji Andrea Poletti 1708. u šest svezaka. I ovaj primjerak prvotno je bio u vlasništvu Mate Bogetića, a zatim Jerolima Bajamontija. Antonio Zuanelli (?-1772.) autor je djela *Concordanza della ragione civile, canonica e veneta* ... izloženog u četiri knjige i tri sveska. SKS posjeduje samo drugi svezak koji sadrži drugu i treću knjigu, nekada u vlasništvu Jerolima Bajamontija. Djelo je ponajprije bilo namijenjeno mladim pravnicima, a nadahnuto je Justinijanovim Institucijama. Tiskano je u Veneciji kod Giovannija Lironcirtija 1772. godine.

5.8 *Putopisi*

Djelo talijanskoga dominikanca Michelangela Bonotta (18.-19. st.) *Geografia storica antica e moderna con un trattato astronomico della sfera ...* tiskano je kod Pietra Pasqualija 1786. godine. Interesantno je ne samo po tome što spominje hrvatske krajeve – *Croazia Austriaca, Croazia Turca, Morlacchia, Dalmazia Veneta, Dalmazia Turca, Dalmazia Ragusea*, već što na posljednjim stranicama, kao pretplatnike na ovo izdanje, uz Jerolima Bajamontija, bilježi i istaknute Splitskane koji su pratili venecijansko tiskarstvo i imali svoje bogate knjižnice svjedočeći tako kulturu čitanja na ovim prostorima. Među pretplatnicima iz Splita spominju se Paolo Antonio Aggazzotti, Vicko Berković, Vincenzo Bervaldi, Nikola Capogrosso Kavanjin, Giuseppe Maria Ferrari, Nikola Grisogono, Domenico Ivanović, Andrea Meneghetti, Giambattista Milesi, Marin Pavlović, Giacinto Ignazio Pellegrini te Tommaso Sadia. Mnogi od njih bili su pripadnici fiziokratskog pokreta i članovi Gospodarskog društva, poput Horacija Bergelića, Josipa Cindra i Marina Ergovca.⁶⁰ Primjerak Bonottovog djela pripadao je Jerolimu Bajamontiju. Dvije godine kasnije, tiskano je drugo izdanje, kod venecijanskog tiskara Leonarda Basaglie, obogaćeno s 23 zemljopisne karte kojih u našem izdanju nema.

6 *O uvezu i likovnoj opremi*

Uvez sačuvanih knjiga iz knjižnice Bajamontijevih kvalitetan je i jednostavan, najčešće kartonskih korica. Možda i ovaj skromniji uvez govori o ekonomski oslabjeloj obitelji jer u susjednom Trogiru braća Garanjin u svojoj knjižnici, uz izgradnju bogatoga knjižnog fonda, sustavno polažu pažnju i na vredniji uvez. Garanjini su 1794. kod Bianchettija u Padovi platili sedam lira za uvez četrnaest knjiga veličine oktave u karton presvučen telećom kožom.⁶¹ Samo knjige dospjele Bajamontijevima od Mate Bogetića gotovo su uvijek uvezane u tvrdi karton presvučen pergamenom. Tvrdi uvez presvučen bijelom pergamenom s markicom u zlatotisku na hrptu, vjerojatno iz kasnijih vremena, ima tek jedna *cinquecentina* stigla u knjižnicu 1905. darom dr. Ivana Mangera.

Iako su u prethodnom poglavlju ilustracije opisane uz djela kojima pripadaju, napomenimo kako u knjižnom fondu Bajamontijevih najviše ilustracija imaju djela iz matematike i fizike s prikazima onodobnih mjernih instrumenata. Ostala djela pretežno sadrže portrete vladara kojemu je djelo posvećeno, autora ili osobe o kojoj se piše. Rađene su grafičkom tehnikom, a tek jedna *cinquecentina* ima ilustracije u tehnici drvoreza. Kao autori grafika spominju se Antonio Baratti (1724.-1787.), Antonio Luciani i Pietro Antonio Novelli (1729.-1804.).

⁶⁰ Marin Ergovac, od 1790. splitski kanonik, svoju bogatu knjižnicu oporučno je ostavio splitskom sjemeništu 1808.

⁶¹ Božić-Bužančić, Danica. Nav. dj., str. 149.

7 Perspektive za potpuniju rekonstrukciju fonda knjižnice Bajamontijevih

Budući da do danas nije pronađen inventar obiteljske knjižnice Bajamontijevih, spoznaju o njejoj veličini i sadržaju gradimo na osnovi sačuvanih primjeraka i pisanih dokumenata. Što se tiče veličine, za sada možemo pouzdano reći da su sačuvana 32 djela u 51 svesku, a nalaze se u SKS-u. Tim podacima treba dodati i podatke o djelima koji se čuvaju u AMS-u.⁶² To su:

- Contarini, Gasparo. De magistratibus et republica Venetorum libri quinque. Paris : Michel Vascosan, 1543.,
- Decret sur l'organisation de l' Illyrie ... [S. l. : s. n.], 1811.
- Emili, Paolo. De rebus gestis Francorum. Paris : Michel Vascosan, 1544.,
- Pellegrini, Marco Antonio. Consiliorum sive responsorum. Venecija : Evangelista Deuchino, Giovanni Battista Pulciani, 1608.
- Pellegrino, Carlo. Praxis vicariorum et omnium in utroque foro iudicentium. Venecija : Francesco Groppo, 1696., te
- Razglascenie Priusviscenoga Magistrata Providura i Inquisitura varh ulia' u stuarii sapuna' i sapunaria'. Venecija : Giovanni Antonio Pinelli, 1794.

Knjižnica Bajamontijevih dijelila je sudbinu nesigurnih vremena 18. stoljeća u kojem je i nastala. I sam Julije Bajamonti svjedočio je o nestanku knjižnica mnogih splitskih uglednika. Kao liječnik izučavao je utjecaj klime na zdravlje ljudi, ali kao bibliofil piše: "Klima dalmatinska ne prija životu književnih proizvođa!"⁶³

Knjižna i rukopisna ostavština braće Bajamonti koja je preživjela različite nedaće počela se rasipati već za njihovih nasljednika u prvoj polovici 19. stoljeća, bilo kolanjem unutar obitelji, prodajom ili darivanjem izvan obitelji.

Sudbina rukopisne ostavštine Bajamontijevih dobro je dokumentirana i njen put možemo daleko bolje pratiti od puta tiskanih knjiga. Jedina nasljednica Julija Bajamontija bila je njegova kći Jelena Bajamonti (1785.-?), koja se 1803. udala za trogirskog plemića Koriolana Cippica, a nakon njegove smrti 1821. za Matiju Cetičića iz Dubrovnika.⁶⁴ Godine 1815. prodala je očev rukopis *Memorie della città di Spalatro in Dalmazia, raccolte da Giulio Bajamonti* Dominiku Baltazaru Cattaniju "za znatnu svotu novaca."⁶⁵ Rukopis je zatim došao do Franje Carrare, a 1898. otkupio ga je Arheološki muzej u Splitu.⁶⁶ Unuk Jerolima Bajamontija, Antonio Bajamonti, posjedovao je neke rukopise svoga prastrica Julija Bajamon-

⁶² Duplančić, Arsen. Nav. dj., str. 72. Uz to, A. Duplančić me upozorio na još dva djela (C. Pellegrino i Decret) koja su pripadala Jerolimu Bajamontiju, a evidentirana su naknadno.

⁶³ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 130. Za vrijeme velike kuge koja je harala Splitom 1783./1784., prema odredbama mletačkih vlasti, na raskuživanje se nose spisi i knjige.

⁶⁴ Kuzmanić, Bruno. Splitska građanska obitelj Bajamonti. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 243.

⁶⁵ Milčetić, Ivan. Nav. dj., str. 153.

⁶⁶ Duplančić, Arsen. Nav. dj., str. 15, 25.

tija, a možda i knjige braće Julija, Nikole i Jerolima Bajamontija jer je kao jedini potomak Bajamontijevih u muškoj liniji, baštiniio od Jelene Bajamonti i nekretnine u Veneciji.⁶⁷ Nekadašnji splitski načelnik dr. Ivan Manger došao je u posjed jedne *cinquecentine* iz knjižnice Bajamontijevih koju je 1905. godine darovao tek osnovanoj Gradskoj biblioteci. Godine 1908. darovao je Mirko Buić don Frani Buliću knjige Bajamontijevih.⁶⁸ Godine 1911. tisak bilježi kako je Ana Romagnolo, supruga dr. Antonija Romagnola, nećaka Antonija Bajamontija, poklonila tadašnjoj Gradskoj biblioteci neke predmete koje su posjedovali Bajamontijevi, a 1920. *lijepo i rijetke knjige*.⁶⁹ Rukopisi Julija Bajamontija došli su u vlasništvo A. Bajamontija, Franje Carrare, Ante Burića, Dujma Srećka Karamana, obitelji Dujma Save i konačno Arheološkog muzeja u Splitu.⁷⁰

Svaki od navedenih vlasnika rukopisa možda je mogao posjedovati i knjige, a detaljniji pregled starih knjižnih fondova u Splitu, Trogiru, Dubrovniku i Zadru, kamo su ih mogli odnijeti članovi obitelji Bajamonti, mijenjajući mjesto boravka, mogli bi donijeti neke rezultate. Mnoge knjižnice nisu obradile stariju građu koju čuvaju. Ova trideset i dva djela, sačuvana u pedeset i jednom svesku, iz knjižnice Bajamontijevih sačuvana u zbirci Rara Sveučilišne knjižnice u Splitu naveli smo ne samo kao mogući izvor za povijesno i teorijsko razmatranje područja kojima su se braća Bajamonti bavila, već i kao mogući izvor za usporedbu utjecaja europskih sredina na lokalne ideje, misli i djela.

LITERATURA

Arhiv Julija Bajamontija. AMS, III 5a, 5b, 5c; XII/A, str. 20, 21; XII/B-45.

Bajamonti, Julije. *Prospetto di studi economici per la Dalmazia, esposto in una radunanza della Società economica di Spalatro il giorno 17. ottobre 1774.* // *Giornale d' Italia spettante alla scienza naturale ed all' arti.* Venezia : [s. n.], 1775. T. XI. Str. 233-248.

Bajamonti, Julije. *Zapisi o gradu Splitu / izbor, prijevod i komentar Duško Kečkemet.* Split : Nakladni zavod "Marko Marulić", 1975. (Biblioteka MM. Edicija Svjedočanstva ; 2)

Baras, Frano. *Dva dokumenta o prvoj splitskoj tiskari.* // *Kulturna baština* 5, 7/8(1978), 81-84.

Božić-Bužančić, Danica. *Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću.* Zagreb : Školska knjiga, 1982.

⁶⁷ Randi, Oscar. *Antonio Bajamonti il "mirabile" podestà di Spalato.* Zadar : Società Dalmata di storia patria, 1932. Str. 10.

⁶⁸ Duplančić, Arsen. *Nav. dj.*, str. 72. Vidjeti i: dopis Dušana Mangera Mirku Buiću od 10. veljače 1936. (M-676/a, SKS) koji potvrđuje da je M. Buić bio nećak Ane Romagnolo.

⁶⁹ O donaciji Ane Romagnolo 1911. godine pisali su splitsko *Jedinstvo* i zadarski *Risorgimento*. Vidjeti i Arhiv SKS, dopis Dušana Mangera, br. 15/1920. od 31. svibnja 1920.

⁷⁰ Duplančić, Arsen. *Nav. dj.*, str. 13, 16.

Cvitanić, Antun. Jedno školsko predavanje o prirodnom pravu Splićanina Jerolima Bajamontija. // Božić–Bužančić zbornik : zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić. Split : Povijesni arhiv u Splitu, 1996. (Građa i prilozi za povijest Dalmacije ; 12). Str. 655–682.

Dadić, Žarko. Prilog poznavanju prirodnoznanstvenog rada Julija Bajamontija. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 144-150.

Dizionario biografico degli Italiani : sv. 2. Roma : Istituto della enciclopedia italiana, 1960.

Duplančić, Arsen. Ostavština Julija Bajamontija u Arheološkome muzeju u Splitu i prilozi za njegov životopis. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996.

Hrvatski biografski leksikon. Sv. 4 : E-Gm. Zagreb : Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1998.

Kečkemet, Duško. Život i djelo Julija Bajamontija. // Bajamonti, Julije. Zapisi o gradu Splitu. Split : Nakladni zavod Marko Marulić, 1975. (Biblioteka MM. Edicija Svjedočanstva ; 2). Str. 7-82.

Klaić, Vjekoslav. Knjižarstvo u Hrvata : studija u izdavanju i širenju hrvatske knjige. Zagreb : Knjižara St. Kugli, 1922.

Kovačić, Slavko. Filozofski studij – licej u splitskom sjemeništu od 1817. do 1856. godine. // 290 godina klasične gimnazije u Splitu : 1700-1990. Split : Književni krug, 1990. Str. 111-125.

Kuzmanić, Bruno. Splitska građanska obitelj Bajamonti. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 242-244.

Manacorda, Giuliano; Giuseppe Gangemi. Storia della letteratura italiana dal Cinquecento al Settecento. Roma : Tascabili Economici Newton, 1995.

Milčetić, Ivan. Dr. Julije Bajamonti i njegova djela. // Rad JAZU : knj. 191. Zagreb : Knjižara JAZU, 1912.

Morović, Hrvoje. Povijest biblioteka u gradu Splitu : dio I. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1971.

Muljačić, Žarko. Pokušaj osnivanja tiskare u Splitu 1786. godine. // Slobodna Dalmacija 16, 4065(15. ožujka 1958), 3.

Muljačić, Žarko. Zaboravljena obljetnica Fortisova boravka na našoj obali. // Mogućnosti 18, 2(1971), 231-236.

Ostojić, Ivan. Metropolitanski kaptol u Splitu. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1975.

Ostojić, Ivan. Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700-1970). Split : Nadbiskupsko sjemenište, 1971.

Pederin, Ivan. Intelektualna suvremenost u liku Julija Bajamontija. // Splitski polihistor Julije Bajamonti : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 30. listopada 1994. godine u Splitu. Split : Književni krug, 1996. Str. 81-84.

Randi, Oscar. Antonio Bajamonti il "mirabile" podestà di Spalato. Zadar : Società Dalmata di storia patria, 1932.

Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.

Škunca, Mirjana. Glazbeni život Splita u doba narodnog preporoda i u prijelaznim desetljećima (1860 –1882 –1918). Split : Književni krug, 1991.

Vidović, Mile. Klasična gimnazija u splitskom sjemeništu 1700 –1817. // 290 godina klasične gimnazije u Splitu : 1700 – 1990. Split : Književni krug, 1990. Str. 71-83.